

ОСОБИСТІСНА Й КОМПЕТЕНТІСНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА ДО МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Світлана Заблоцька

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка

Анотація:

У статті проаналізовано актуальність проблеми підготовки майбутнього педагога до морально-духовного виховання школярів. Констатовано, що духовність є базисним мотивом буття суб'єкта, відповідає його сутності. Духовні прагнення віддзеркалюють складну психічну реальність, існування фундаментального переживання, що виникає з відданості людини духовним цінностям. Доведено, що підвищення рівня духовності вчителя є сьогодні необхідною й важливою умовою формування його особистості.

Ключові слова:

морально-духовне виховання школярів; особистісно-професійний розвиток; особистість; духовність учителя.

Аннотация:

Заблоцкая Светлана. Личностная и компетентностная подготовка педагога к нравственно-духовному воспитанию школьников.

В статье проанализирована актуальность проблемы подготовки будущего педагога к нравственно-духовному воспитанию школьников. Констатируется, что духовность является базисным мотивом бытия субъекта, соответствует его сущности. Духовные устремления отражают сложную психическую реальность, существование фундаментального переживания, которое возникает из преданности человека духовным ценностям. Утверждается, что повышение уровня духовности учителя является сегодня необходимым и важным условием формирования его личности.

Ключевые слова:

нравственно-духовное воспитание школьников; личностно-профессиональное развитие; личность; духовность учителя.

Resume:

Zabolots'ka Svitlana. Personal and competence training of a teacher to moral and spiritual education of schoolchildren.

The problems of the future pedagogues' training for moral and spiritual education of schoolchildren were analyzed in the article. It was stated that spirituality is the basic motive of an individual's being and corresponds to his nature. Spiritual aspirations reflect the complex mental reality, the existence of a fundamental experience that "arises from the person's devotion to spiritual values". It is said that the increase in the level of the teacher's spirituality is nowadays a necessary and important precondition for his personality formation.

Key words:

moral and spiritual education of schoolchildren; personal and professional development; identity; spirituality of a teacher.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем сучасної психологічної науки є проблема духовного й морального розвитку школярів. Особливо гостро вона постає в сучасному суспільстві. Перед дослідниками стоїть проблема нового осмислення й усебічного дослідження феномену духовності й завдань педагогів в аспекті сучасних тенденцій розвитку особистості. Зауважимо, що духовність не належить до понять, що мають закріплений категоріальний статус у психологічних словниках та енциклопедіях. Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених цьому феномену, і дотепер залишається дискусійним питання: чи може духовність належати до сфери психології, чи її вивчення можливе лише з позиції філософського, теологічного, етичного підходів [3, с. 352–353].

Утвердження моральних і духовних цінностей у спонукальній сфері особистості та їх реалізація в поведінці є актуальними проблемами психолого-педагогічної науки. Виконання завдань сучасної освітньої політики передбачає проведення досліджень психологічних умов, чинників і механізмів морального розвитку особистості дітей і дорослих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях І. Беха, М. Боришевського, І. Булах, О. Кононко,

М. Левківського, А. Лопуховської, Р. Павелківа, М. Савчина, І. Уледової, О. Квашук та ін. розкриваються психологічні механізми формування у дітей різного віку моральності й духовності. Окремі аспекти цієї проблеми знайшли втілення в роботах, спрямованих на виявлення особливостей морального ставлення в процесі спілкування, у різних видах діяльності, зокрема трудової, ігрової (З. Борисова, Р. Ібрагімова, К. Климова, Г. Уранова) і навчальної (С. Ладивір, Л. Меквабишвілі).

Формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування особливостей формування здорової особистості студента – майбутнього педагога й підготовка його до морально-духовного виховання школярів. Основним завданням є створення умов для розвитку й саморозвитку студентів, їхньої професійної мотивації до морально-духовного виховання школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Духовність є базисним мотивом буття суб'єкта, відповідає його сутності. Духовні прагнення суб'єкта К. Ясперс визначив як «прагнення до досягнення певного стану буття й присвячення себе цьому стану, що виявляється в цінностях, – релігійних, естетичних, етичних або таких, що стосуються істинних переконань суб'єкта, пережитих ним як абсолютні» [9, с. 369]. Духовні прагнення віддзеркалюють складну психічну реальність, наявність

фундаментального переживання, що «виникає з відданості людини духовним цінностям; це інстинктивна туга за ними, коли їх бракує, і ні з чим не порівнювана насолода від їх задоволення» [9, с. 369].

На думку С. Яремчук, духовність є основною характеристикою особистості майбутнього педагога. Підвищення рівня духовності вчителя є сьогодні необхідною й важливою умовою формування його особистості. Духовне життя молодшої людини – це особливий спосіб освоєння зовнішнього (суспільство й природа) і внутрішнього (формування особистості) світу. Особистість майбутнього педагога потребує не лише всебічної обізнаності, а й розвинутої інтуїції, здатності відчувати навколишній світ, переживати красу, виражати радість. А це зумовлюється духовністю. Молода людина зможе повноцінно й плідно діяти в сучасному суспільстві, якщо вона буде прогнозувати розвиток різноманітних подій і явищ, буде мобільною й реалізовуватиме у своєму житті творчий, духовний, моральний, естетичний і пізнавальний потенціали [8, с. 400].

Духовний потенціал майбутнього педагога формується протягом усього періоду навчання студента в педагогічному університеті. Це системна якість майбутнього педагога, що забезпечує гармонізацію уявлень про себе й суспільне оточення, про людину як частину природи й Всесвіту, гармонійну й безконфліктну взаємодію з близькими та друзями, відповідальне ставлення до навчання, особистісного самовдосконалення, саморозвитку, самовиховання. Духовний потенціал майбутнього педагога розгортається як спілкування й взаємодія викладача, студента, предмета вивчення й позначається на формуванні адекватного професійного «Я» студента [3].

Які ж чинники педагогічної підготовки студента повинні стимулювати розвиток духовності? Це насамперед зміна освітньої парадигми й переоцінка змісту й ролі освіти в особистісному духовному розвитку й професійному становленні студента. По-друге, це ідентифікація світогляду, нового мислення з освітніми й життєвими цінностями студента. Третє – гармонізація уявлень студента про людину як особистість і фахівця в певній галузі людської діяльності. Духовний потенціал особистості – це цілісне утворення особистості, у якому тісно пов'язані тілесне, душевне й духовне. Він охоплює такі аспекти:

1. Основний сенс життя – удосконалення себе й світу, а в самосвідомості домінує зверненість до Бога.

- Трансцендентна любов, свобода, чеснота, каяття, які переживаються як містична єдність з Божественною Благодаттю.

- Систематичні вершинні (осмислення сенсу життя, життєвого шляху, своєї долі, свого ідеалу, свого щастя) і глибинні переживання (глибини свого Я, своєї неповторності, цілісності, ідентичності).

2. Усвідомлення потреби в духовному (духовне зростання, духовні переживання, духовні дії), прагнення мати чисте сумління, потреба творити добро для близьких людей і для суспільства, здатність любити.

- Розуміння вічних цінностей (добро – зло, моральне – аморальне, щастя – нещастя, вічне – минуле), диференціація цих понять, уміння відрізнити добре від злого, правильне від неправильного, загальнолюдське, особливе та індивідуально-неповторне.

3. Розвиток головних задатків особистості:

- Здатність любити життя, світ, людей; любов не просто взаємна, безкорислива, а й обов'язково жертвна, без винятків;

- Здатність до зовнішньої та внутрішньої свободи й відповідальності, що передбачає розвиток схильностей вибору на користь добра, любові, свободи; поєднання свободи й відповідальності; знання й усвідомлення своєї необхідності, пов'язаної з вірою, добром, любов'ю, відповідальністю; відносною незалежністю від життєвої необхідності цього світу (повсякденності).

4. Внутрішня налаштованість на безумовне творення добра й неминучу боротьбу зі злом.

5. Розуміння сенсу життя, готовність свідомо відповісти на запитання «Для чого я живу?», здатність до узгодження усвідомленого смислу з реальною спрямованістю життя, зі своїми ресурсами й схильностями. Це формування здатностей оптимістичного життєвого задуму й програми; переживання цінності набутого особистого минулого життєвого досвіду; насичення теперішнього – відчуття повноти життя (цікаві завдання, подорожі), щасливі очікування щодо майбутнього.

6. Володіння духовним (психічним) потенціалом:

- Внутрішня визначеність (побудова особистісної ідентичності, прагнення до цілісності свого Я (внутрішнього світу); особистісна включеність у професію.

- Самоактуалізація, самореалізованість, особистісне зростання й поява метапотреб або розширення свідомості, вільної від обмежень.
- Відкритість власним переживанням, внутрішньому світу; почуття безпеки, адекватної ідентичності й упевненості в собі; внутрішня потреба любові, прихильності, зацікавленості.
- Прагнення пізнати себе, вияв високої й адекватної самосвідомості, адекватна самооцінка:
 - здатність сприймати себе з позитивними й негативними тенденціями розвитку, віра у власний авторитет, демократичний характер, висока креативність (здатність до творчості в усіх сферах життя: навчання, праця, спілкування, відпочинок, побут), власна ідентичність, підтримка інших людей й позитивне ставлення до них;
 - відсутність незрозумілих і суперечливих думок, деструктивних прагнень і намірів, комплексів, неврозів, психозів, акцентуацій;
 - вияв сили Я, що проявляється в здатності сказати «ні», коли ти не погоджуєшся з групою, або «так», коли її підтримуєш; уміння визнати власні помилки, попросити пробачення, уміти пробачати іншим;
 - прагнення до простоти, природності, автентичності, справжності, собіподібності, конгруентності, вишуканості;
 - відчуття належності до сім'ї, родини, Батьківщини, свого народу, людства;
 - постійне збагачення досвіду спілкування й взаємодії з людьми;
 - здатність надати соціальну, психологічну, моральну, духовну підтримку у стресовій ситуації;
 - здатність позбавлятися деструктивних думок, шкідливих звичок, завжди підтримувати внутрішню рівновагу;
 - внутрішня впевненість у правильності стратегії свого життя;
 - уміння регулювати власні внутрішні стани, поведінку;
 - уміння трансценденції (вихід за межі свого Я) у просторі, часі, смисловій сфері;
 - уміння формувати особистий життєвий досвід, творити власну історію, постійно наповнювати її фізичним, психологічним, психофізіологічним, соціально-психологічним, моральним змістом;
 - оптимальний, розвивальний стиль життя (любити, вірити, сподіватися, розвивати власне Я, свою мудрість, працювати, творити, домагатися результатів, мати успіхи в житті).

З огляду на це, урахування специфіки феномену «духовність» та індивідуальної

ментальності кожного студента забезпечить психолого-педагогічний моніторинг, який є найбільш адекватною формою ідентифікації психологічних знань з освітньою практикою [3].

На думку М. Савчина, системотвірним складником професійної компетентності педагога як складного особистісно-професійного явища, є професійне мислення [5, с. 57–68]. Виділяють два види компетентності – професійна й особистісна. А. Маркова у професійній компетентності виділяє спеціальну ((професійну) (володіння власне професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток)), соціальну (уміння ефективно працювати спільно), особистісну (володіння прийомами особистісної саморегуляції, самовираження й саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості; здатність ухвалювати рішення, здатність самостійно набувати нових знань, умінь) та індивідуальну (готовність до професійного зростання, уміння раціонально організувати свою працю, мотивація досягнення, прагнення до якості своєї роботи, оптимізм). Наявність усіх аспектів компетентності, на думку дослідниці, означає досягнення особистістю зрілості в професійній діяльності, характеризує становлення особистості та індивідуальності професіонала [1, с. 4–8.].

На основі теоретичного вивчення й аналізу емпіричних даних виділено такі групи компетентностей і здібностей [5, с. 57–68.]:
 I. Здатність щодо забезпечення навчання школярів: 1. Здійснювати навчальний вплив; 2. Реалізовувати механізми навчання; 3. Забезпечувати мотивацію навчання учнів; 4. Забезпечувати мотивацію оцінювання знань учнів; 5. Забезпечувати мотивацію навчальних умінь; 6. Забезпечувати мотивацію навчальних навичок; 7. Забезпечувати мотивацію щодо вміння учнів учитися; 8. Виявляти й коригувати цілі навчання школярів; 9. Виявляти й коригувати смисли навчання школярів.

II. Здатність щодо забезпечення виховання школярів: 1. Забезпечувати дію механізмів виховання школярів; 2. Забезпечувати виховання характеру школярів; 3. Забезпечувати виховання волі школярів; 4. Забезпечувати виховання відповідальності в підлітків; 5. Забезпечувати виховання відповідальності у старшокласників.

III. Здатність щодо забезпечення розвитку школярів: 1. Забезпечувати психологічний розвиток школярів; 2. Забезпечувати особистісний розвиток школярів; 3. Забезпечувати інтелектуальний розвиток школярів; 4. Забезпечувати емоційний розвиток школярів; 5. Забезпечувати моральний розвиток школярів; 6. Забезпечувати духовний розвиток

школярів; 7. Забезпечувати оволодіння учнями системою знань; 8. Забезпечувати набуття учнями системи вмінь; 9. Забезпечувати набуття учнями системи навичок; 10. Забезпечувати психічне здоров'я школярів; 11. Забезпечувати розвиток пам'яті в підлітків; 12. Забезпечувати розвиток пам'яті у старшокласників; 13. Забезпечувати розвиток мислення в підлітків; 14. Забезпечувати розвиток мислення у старшокласників; 15. Підтримувати психологічне здоров'я школярів; 16. Розвивати здібності школярів; 17. Моделювати розвиток школяра; 18. Моделювати розвиток класу.

IV. Діагностично-проектувальні здібності:

1. Діагностувати психічний розвиток школярів;
2. Діагностувати особистісний розвиток школярів;
3. Діагностувати інтелектуальний розвиток школярів;
4. Діагностувати емоційний розвиток школярів;
5. Діагностувати моральний розвиток школярів;
6. Діагностувати духовний розвиток школярів;
7. Оцінювати (діагностувати, складати характеристику) вікові особливості хлопчиків-підлітків;
8. Оцінювати (діагностувати, складати характеристику) вікові особливості дівчаток-підлітків;
9. Оцінювати (діагностувати, складати характеристику) вікові особливості хлопців-старшокласників;
10. Оцінювати (діагностувати, складати характеристику) вікові особливості дівчат-старшокласниць;
11. Виявляти (оцінювати) мотиви навчання хлопців-підлітків;
12. Виявляти (оцінювати) мотиви навчання дівчат-підлітків;
13. Виявляти (оцінювати) мотиви навчання хлопців-старшокласників;
14. Виявляти (оцінювати) мотиви навчання дівчат-старшокласниць;
15. Виявляти (оцінювати) потреби, інтереси, цілі хлопців-підлітків;
16. Виявляти (оцінювати) потреби, інтереси, цілі дівчат-підлітків;
17. Виявляти (оцінювати) потреби, інтереси, цілі хлопців-старшокласників;
18. Виявляти (оцінювати) потреби, інтереси, цілі дівчат-старшокласниць;
19. Встановлювати особливості самооцінки підлітка;
20. Встановлювати особливості самооцінки старшокласника;
21. Встановлювати особливості переживань підлітків;
22. Встановлювати особливості переживань старшокласників;
23. Вивчати внутрішній світ учня-підлітка;
24. Вивчати внутрішній світ учня-старшокласника;
25. Оцінювати рівень морального розвитку учня-підлітка;
26. Оцінювати рівень морального розвитку учня-старшокласника;
27. Оцінювати рівень емоційного розвитку учня-підлітка;
28. Оцінювати рівень емоційного розвитку учня-старшокласника;
29. Оцінювати рівень розумового розвитку учня-старшокласника;
30. Оцінювати рівень розумового розвитку учня-підлітка;
31. Оцінювати рівень духовного

розвитку учня-старшокласника; 32. Оцінювати рівень духовного розвитку учня-підлітка; 33. Виявляти, оцінювати й діагностувати індивідуальні особливості учнів.

V. Соціально-психологічні здібності:

1. Установлювати й керувати стосунками з учнями;
2. Впливати на поведінку учня;
3. Здійснювати професійне мовлення;
4. Розуміти й пояснювати стосунки школярів у класі;
5. Забезпечувати прогресивний розвиток учнівського класу;
6. Залагоджувати конфлікти між учнями;
7. Залагоджувати власні конфлікти з учнями;
8. Дотримуватися норм мовленнєвого етикету у професійному спілкуванні;
9. Чітко формулювати цілі, завдання й засади педагогічного спілкування;
10. Дотримуватися норм службового етикету;
11. За допомогою слів і невербальних засобів чинити заспокійливий вплив на учня (знімати стрес, виводити учня з конфліктної ситуації);
12. Встановлювати ділові стосунки з адміністрацією школи;
13. Вибудовувати професійний авторитет і авторитет особистості;
14. Конструктивно впливати на учнів;
15. Залагоджувати конфлікти, розуміти почуття й потреби вихованців;
16. Реалізовувати в професійній поведінці стратегії й тактики етичного адекватного спілкування з різними учасниками навчально-виховного процесу.

VI. Особистісні здібності педагога:

1. Вірити в учнів;
2. Любити учнів;
3. Надавати свободу учням і покладати на них відповідальність;
4. Співчувати й співпереживати учням;
5. Вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній, психологічній і духовній сферах;
6. Готовність, спроможність і потреба педагога жити згідно з моральними нормами;
7. Усвідомлення педагогом гуманістичних цінностей, норм, принципів педагогічної етики;
8. Реалізація у професійній поведінці стратегії й тактики етичного адекватного спілкування з учасниками освітнього процесу;
9. Володіння морально-вольовими якостями (цілеспрямованість, тактовність, толерантність, відповідальність, наполегливість тощо);
10. Готовність реалізовувати моральні ставлення (до діяльності, до колег, до самого себе тощо);
11. Прагнення до морального самовдосконалення й моральної регуляції власних дій;
12. Здійснювати моральну рефлексію й на цій основі коригувати власну поведінку й діяльність, адекватність самооцінки;
13. Розуміти моральний аспект педагогічної професії;
14. Розуміти необхідність розвитку культурних потреб та інтересів;
15. Виявляти сутність моральних колізій у різних педагогічних ситуаціях, прогнозувати результати своїх дій;
16. Визначати рівень, адекватність і стійкість власної самооцінки.

VII. Забезпечення професійного вдосконалення й розвитку: 1. Здатність педагога до оволодіння здоровим стилем діяльності; 2. Здатність педагога до професійного самовдосконалення й професійної освіти; 3. Здатність бути відповідальним за свою професійну долю; 4. Здатність планувати (моделювати) перспективи професійного зростання; 5. Здатність прогнозувати, планувати, реалізувати, контролювати (оцінювати) реалізацію майбутньої діяльності; 6. Здатність усвідомлювати особливості власної особистості; 7. Здатність запобігати особистісному вигоранню; 8. Здатність займатися професійною й особистісною творчістю; 9. Здатність педагога до усвідомлення й удосконалення індивідуальної професійної діяльності; 10. Здатність педагога до особистісної рефлексії.

Список і характеристика професійних компетенцій і особистісних здатностей дасть можливість найбільш ефективно здійснювати супровід особистісно-професійного зростання майбутніх педагогів [5, с. 57–68.]

Для вироблення цих здатностей і компетентностей ми пропонуємо проведення тренінгів для студентів. Так, наприклад, було проведено тренінг для студентів-волонтерів, на якому вони ознайомилися з проблемою сирітства й основними завданнями, спрямованими на розв'язання проблеми наставництва, і були запрошені до співпраці. Студенти виявили ініціативність і почали

займатися наставницькою роботою. Крім того, активно впроваджується програма особистісно-професійного розвитку, одним з напрямів якого є моральний і духовний розвиток: ознайомлення з духовною культурою, моральне самовдосконалення, духовне самовдосконалення. Відбувається індивідуальне консультування студентів, проводиться оперативна діагностика результатів реалізації програми «Особистісно-професійний розвиток», організовується взаємообмін досвідом між студентами щодо реалізації програми та її корекція.

Висновки. Результатами супроводу є сформованість позитивних настанов на безперервну освіту й самоосвіту, особистісна рефлексія, усвідомлення бар'єрів, що перешкоджають розвитку й саморозвитку, а також чинників, що сприяють останньому, готовність виявляти особистісну, професійну, соціальну й громадянську активність, оволодіння професійними компетенціями, прагнення забезпечити духовний і моральний розвиток школярів.

Удосконалення підготовки майбутніх педагогів до духовно-морального виховання школярів, забезпечення супроводу їх особистісно-професійного розвитку може трактуватися як поліпшення якості такого виховання, розширення кола можливостей психологічних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Беляев И. А. Человеческая целостность в теоцентрическом измерении / И. А. Беляев // Вестник ОГУ. – 2003. – № 6. – С. 4–8.
2. Варданян Ю. В. Модель вузовской образовательной системы становления психологической компетентности педагога / Ю. В. Варданян, Т. А. Кильяшкіна // Психология в вузе. – 2008. – № 2. – С. 5–17.
3. Матеріали звітної наукової конференції викладачів кафедри психології та студентів Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Ред. колегія М. Савчин, С. Заболотька. – Дрогобич: Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. – Випуск X. – 156 с.
4. Нечипоренко А. О. Психологічні аспекти духовності особистості / А. О. Нечипоренко // Актуальні проблеми практичної психології: зб. наук. праць. – Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2012. – С. 352–356.
5. Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога монографія / за ред. проф. М. В. Савчина. – Дрогобич: Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2014. – 331 с.
6. Савчин М. В. Онтологія та феноменологія духовної сфери / М. В. Савчин // Науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал «Психологія особистості»: зб. наук. праць. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника. – 2013. – Вип. 1 (4). – С. 57–68.

References

1. Beliaev, I. A. (2003). The human integrity in the theocentric dimension. *Vestnik OGU*, 6, 4–8. [in Russian]
2. Vardanian, Yu. V. (2008). The model of university educational system of developing the teacher's psychological competence. *Psikhologіia v vuze*, 2, 5–17. [in Russian]
3. Savchyn, M., Zabolots'ka, S., eds. (2016). *Proceedings of reporting scientific conference of teachers at the Department of Psychology and students of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*. Drohobych: Publishing of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Issue X. [in Ukrainian]
4. Nechyporenko, A. O. (2012). *Psychological aspects of a spiritual personality*. In: Important problems of practical psychology: coll. of scientific works. Kherson: PP Vyshemyr'skyi V. S., 352–356. [in Ukrainian]
5. Savchyn, M. V. (2014). *Personal and professional development of a future teacher: monograph*. Drohobych: Publishing of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. [in Ukrainian]
6. Savchyn, M. V. (2013). Ontology and phenomenology of the spiritual sphere. *Naukovyi teoretyko-metodolohichni i prykladnyi psykholohichni zhurnal "Psikhologіia osobystosti": coll. of scientific works*. Issue 1 (4), 57–68. [in Ukrainian]
7. Savchyn, M. V. (2010). *The spiritual potential of man (learning edition): monograph*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. [in Ukrainian]
8. Savchyn, M. V. (2013). *The spiritual paradigm of*

7. Савчин М. В. Духовний потенціал людини (навчальне видання): монографія / Мирослав Васильович Савчин. – [2-ге вид., пер., доп.]. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 508 с.
8. Савчин М. В. Духовна парадигма психології: монографія / Мирослав Савчин. – К. : Академвидав, 2013. – 252 с. – (Серія «Монограф»).
9. Яремчук С. В. Проблема духовності в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів / С. В. Яремчук // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. Костюка Національної АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XIV. – Част. 1. – К., 2012. – С. 397–404.
10. Ясперс К. Общая патопсихология / К. Ясперс. – М., 1997. – 583 с.
9. Yaremchuk, S. V. (2012). The problem of spirituality in the process of future teachers' professional training. *Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohii imeni H. Kostiuka Natsionalnoii APN Ukrainy*. Vol. XIV. Part 1. 397–404. [in Ukrainian]
10. Yaspers, K. (1997). *General pathopsychology*. Moscow. [in Russian]

Рецензент: Сегеда Н.А. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Заболоцька Світлана Ігорівна
svitlana.zabolotska@ukr.net

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська обл.,
82100, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1626>

*Матеріал надійшов до редакції 01. 12. 2016р.
Прийнято до друку 13.12.2016 р.*

Information about the authors:

Zabolots'ka Svitlana Ihorivna
svitlana.zabolotska@ukr.net

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
24 Ivana Franka St., Drohobych, Lviv region,
82100, Ukraine

doi <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1626>

*Received at the editorial office 01. 12. 2016.
Accepted for publishing 13.12.2016.*